

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

УДК 349.6:325.54(477)

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.6>

О. В. Лозо

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

К. С. Овсієнко

студентка факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІШНІХ КЛІМАТИЧНИХ МІГРАНТІВ

У статті розглянуто останні доповіді та звіти міжнародних організацій, в яких містяться експертні висновки про зміни клімату. Продемонстровано, що проблема глобального потепління є не лише екологічною, а й соціальною. Розглянуто вплив глобального потепління на міграційні процеси у світі та Україні. Проаналізовано основні нормативно-правові акти щодо боротьби зі змінами клімату. Наведено низку документів, які стосуються цієї проблеми. Одним із базових з них визначено Паризьку кліматичну угоду 2016 р., яка ставить за мету утримання зростання температури до кінця XXI століття в межах півтора-два градуси за Цельсієм. Увагу приділено також чинному кліматичному законодавству України. Висвітлено проблему невизначеності строків прийняття Стратегії адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року. Стверджується, що масштабна керована міграція має стати частиною глобальної стратегії адаптації до змін клімату. Автори зазначають, що в межах удосконалення чинного законодавства важливе місце займає визначення правового статусу внутрішніх кліматичних мігрантів.

Проведено аналіз визначень поняття «екологічний мігрант» та сформульовано авторське визначення терміна «кліматичний мігрант». Для чіткого розуміння правового статусу нової категорії досліджено еволюцію родового поняття – правового статусу екологічних мігрантів. Виділено два етапи правового регулювання внутрішньої екологічної міграції. Для характеристики першого етапу розглянуто нормативно-правові акти, які були прийняті для вирішення проблеми внутрішньої міграції близько 200 тисяч осіб через радіоактивне забруднення території. Значна увага в цьому контексті приділена Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 19 грудня 1991 р. Охарактеризовано правовий статус постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, визначено права, обов'язки такої категорії громадян. У рамках дослідження наступного етапу проаналізовано Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Розглянуто визначення внутрішньо переміщеної особи та доведено, що внутрішній екологічний та кліматичний мігрант підпадає під таку законодавчу дефініцію. Детально розкрито правовий статус (права, обов'язки) внутрішньо переміщеної особи. Акцентовано увагу на практичних складнощах набуття екологічними та кліматичними внутрішніми мігрантами такого специфічного статусу.

Продемонстровано потребу в прийнятті спеціалізованого нормативно-правового акта, присвяченого врегулюванню правового статусу внутрішніх кліматичних переселенців.

Ключові слова: глобальне потепління, екологічна міграція, кліматичний переселенець, адаптація населення до змін клімату, вимушена міграція.

Постановка проблеми. Зміни клімату вже не сприймаються як надумана загроза, вони є скоріш об'єктивною реальністю, а їхніми проявами сьогодні є аномальна кількість катаклізмів у всьому світу. Зокрема, й в Україні останнім часом фіксується збільшення кількості незвичних погодних явищ, таких як гради, шквали, смерчі на територіях, для яких вони були нетиповими, що раніше відбувалися раз на 50–100 років. Інші несприятливі явища включають різкі перепади тиску, що надалі матимуть наслідком нестабільність погоди зі значним коливанням температур протягом коротких проміжків часу, зростання кількості стихійних лих (паводків, ураганів, штормів, посух, тривалих ливнів, підтоплень, особливо на Прикарпатті та Закарпатті), підвищення рівня морів [1]. Такі реалії свідчать про загострення проблеми глобального потепління. У зв'язку із цим перед державою постають нові проблеми, серед яких і питання вимушених міграцій населення в регіони з більш комфортними умовами життя.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що аналіз і вивчення правового статусу внутрішніх кліматичних мігрантів у сучасних умовах сприятиме виробленню основних підходів глобальної стратегії адаптації населення до наслідків глобального потепління в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка міжнародних організацій світу, зокрема Міжнародна організація з міграції, досліджує проблематику впливу змін клімату на появу кліматичних мігрантів, регулярно подаючи результати таких наукових пошуків у звітах. Чимало закордонних науковців також працюють у цьому напрямі, серед найвідоміших: Діна Іонеско, Кетрін Хайхое, Кумі Найду. Наукові доробки цих учених присвячені аналізу причин появи кліматичних мігрантів, питанням їхнього міжнародно-правового статусу. Подібним проблемам присвячені також праці вітчизняних дослідників, серед яких можна згадати Наталю Романюк і Юрія Посудіна.

Мета статті – визначити правовий статус внутрішніх кліматичних мігрантів, пояснити важливість створення нової стратегії адаптації населення до змін клімату, розглянути можливість застосування чинного законодавства України до кліматичних переселенців.

Виклад основного матеріалу. Останні доповіді та звіти, представлені Міжурядовою групою експертів з питань зміни клімату, Всесвітньою метеорологічною організацією

ООН – провідних міжнародних наукових організацій з вивчення зміни клімату, наголошують, що за останні кілька років підйом рівня моря, потепління планети, скорочення льодових покривів і забруднення атмосфери вуглекислим газом пришвидшилися.

Соціальну сторону цієї проблеми ілюструють дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка прогнозує, що між 2030 та 2050 роками зміна клімату стане причиною додаткових 250 тис. смертей на рік через малярію, недоїдання, діарею і теплове навантаження [2]. Уже за 50 років близько 3,5 мільярда людей можуть опинитися в зонах погодних умов, що непридатні для життя, якщо людство не зупинить зміну клімату на планеті шляхом скорочення викидів вуглекислого газу (CO₂). Такий основний висновок дослідження «Future of the human climate niche» («Майбутнє кліматичного середовища проживання людини») опубліковано в одному з найбільш авторитетних наукових видань у світі – журналі Національної академії наук США (PNAS) [3].

Натомість згідно з консервативними оцінками Організації Об'єднаних Націй вже у 2050 році у світі може бути до 250 мільйонів кліматичних біженців із південних країн до північних. Ці люди не зможуть проживати на своїх територіях або через підняття рівня світового океану та затоплення територій, або через нестачу питної води (вже зараз у багатьох країнах світу наявний дефіцит водних ресурсів) [4].

Для обмеження глобального потепління у 2015 році було ухвалено Паризьку угоду, яка ставить за мету утримання зростання температури до кінця XXI століття в межах півтора-два градуси за Цельсієм. Україна також доєдналася до цього договору [4].

На основі даної угоди було прийнято Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року (далі – План) та Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року – ці нормативно-правові акти є основою кліматичної політики нашої держави натеper [5].

Одним із завдань, визначених Планом, є прийняття Стратегії адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року [6]. На жаль, сьогодні невідомі строки виконання даного завдання.

Адаптація до зміни клімату – це пристосування природних та антропогенних систем до

фактичних чи очікуваних впливів зміни клімату з тим, щоб зменшити шкідливі впливи або збільшити можливості отримання переваг від зміни клімату [7]. Ігнорування заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу зміни клімату на населення, майно, інфраструктуру, природу чи надання послуг на визначеній території (місто, регіон, країна), створює додаткові небезпеки для всіх сфер життєдіяльності, а насамперед підвищує економічні ризики та ризики некерованих міграцій.

Отже, масштабна керована міграція має стати частиною глобальної стратегії адаптації до змін клімату. Серед питань, на які першочергово має відповідати нова стратегія адаптації населення до наслідків глобального потепління, таке: який правовий статус будуть мати особи, вимушені переселятися через стан навколишнього природного середовища? Дане дослідження присвячене, зокрема, визначенню правового статусу внутрішніх кліматичних мігрантів.

Внутрішня міграція є видом міграції за територіальною ознакою, яка здійснюється в межах країни, без перетинання державних кордонів. Відповідно, внутрішні мігранти – це такі особи, які з різних причин перетинають внутрішні адміністративні кордони (міста, району, області) своєї країни й оселяються постійно або тимчасово в нових місцях. Їхній статус визначається внутрішнім законодавством, тобто вони мають права і несуть обов'язки, які відрізняються від прав та обов'язків міжнародних мігрантів [8].

Щодо дефініції «кліматичний мігрант (ecomigrant)» досі немає сталого визначення такої категорії людей у міжнародно-правовому полі, хоча на практиці вони існують майже у всіх державах світу. Зрозуміло, що таке поняття є «вужчим» за змістом, ніж екологічний мігрант, і різниця між ними – у специфічній причині переміщення, яку можна визначити як зміну клімату.

Щодо екологічної міграції, то вона є видом вимушеної міграції. Міжнародна організація з міграції визначає вимушеного мігранта як будь-яку особу, яка мігрує, щоб «уникнути переслідувань, конфліктів, репресій, стихійних лих та антропогенних катастроф, екологічної деградації чи інших ситуацій, які ставлять під загрозу її життя, свободу або засоби існування» [9]. Натомість визначення поняття «екологічний мігрант», надане Міжнародною Організацією Міграції, таке: це особа або група осіб, котрі з причин раптових або поступових змін навколишнього середовища, які негативно впливають

на їхні умови життя та здоров'я, змушені лишати домівки або планувати такі дії і на тимчасовій чи постійній основі шукати притулку в межах своєї країни або за кордоном [10]. Тобто в такому визначенні фіксується безвихідне становище, в якому опиняється екологічний переселенець, і наявний тиск виняткових обставин.

ООН виокремлює шість основних факторів, які зумовлюють екологічну міграцію: природні руйнування (циклони, вулкани, землетруси й інші природні лиха); біологічні руйнування (комахи, шкідники, флора); техногенні руйнування, викликані взаємодією екологічних і людських дій протягом тривалого періоду (вирубка лісів, деградація землі, ерозія ґрунту, опустелювання тощо); випадкові руйнування як побічні продукти індустріальної революції (наприклад, отруєння під час використання хімікатів тощо); руйнування, викликані розвитком і урбанізацією; руйнування, спричинені війною [11].

Отже, можна надати таке визначення: кліматичні мігранти – це категорія екологічних мігрантів, які були змушені переїжджати через раптові або поступові зміни природного середовища, пов'язані з підвищенням рівня моря, екстремальними погодними явищами, посухою або/та дефіцитом води.

Щоб зрозуміти, який правовий статус має нова категорія екологічних мігрантів, треба розглянути еволюцію правового статусу екологічних мігрантів в Україні.

Вперше в Україні масове явище переселення внутрішніх екологічних мігрантів виникло у зв'язку з аварією на Чорнобильській атомній електростанції. Унаслідок радіоактивного забруднення території близько 200 тисяч осіб були вимушені змінити місце постійного проживання, оскільки більшість території колишнього Чорнобильського району відійшли до зони відчуження. Їхнє правове становище визначено Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 19 грудня 1991 р. (далі – Закон № 796-XII), Постановою Ради Міністрів Української Радянської Соціалістичної Республіки та Української Республіканської Ради професійних спілок «Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС» від 14 грудня 1989 р., Постановою Кабінету Міністрів України «Про Порядок відселення та самостійного пересе-

лення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» від 16 грудня 1992 р. [12].

Основним із цих нормативно-правових актів, безперечно, є Закон № 796-XII, який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їхнього життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення. Особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є: учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС; потерпілі від Чорнобильської катастрофи.

Держава бере на себе відповідальність за завдану шкоду громадянам та зобов'язується відшкодувати її за: пошкодження здоров'я або втрату працездатності громадянами та їхніми дітьми, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; втрату годувальника, якщо його смерть пов'язана з Чорнобильською катастрофою; матеріальні втрати, що їх зазнали громадяни та їхні сім'ї у зв'язку з Чорнобильською катастрофою. На державу покладено також зобов'язання щодо своєчасного медичного обстеження, лікування і визначення доз опромінення учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи [13].

Громадяни, які евакуйовані або відселені (відселяються), безоплатно забезпечуються жилими приміщеннями, це може бути здійснене шляхом придбання, закінчення будівництва недобудованого, інвестування житлового будівництва, передання в приватну власність незавершених будинків садибного типу, придбання житла, яке перебуває у приватній власності громадян, відшкодування за самостійно придбане або побудоване житло згідно із встановленими нормами [13].

Для встановлення пільг і компенсацій ст. 14 Закону № 796-XII визначено такі категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: інваліди з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи – категорія 1; учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – категорія 2; учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – категорія 3; особи, які постійно проживають або постійно працюють чи постійно

навчаються на території зони посиленого радіо-екологічного контролю – категорія 4.

З метою більш ефективного вирішення завдань медико-соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, створено Державний реєстр України (єдину інформаційну систему), до складу якого входять соціологічні, дозиметричні і медичні підреєстри. Складовою частиною Державного реєстру України є Український військовий реєстр і його підрозділи, що ведуться Міністерством оборони України, Міністерством внутрішніх справ України та Службою безпеки України.

Стаття 17 Закону № 796-XII визначає організацію медичного обстеження та оздоровлення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Компенсації та пільги, встановлені в розділі IV (ст. 20–23) Закону № 796-XII, стосуються всіх громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до встановлених категорій [13].

Наступний етап еволюції статусу внутрішніх екологічних мігрантів почався із прийняттям Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (далі – Закон № 1706-VII). Зокрема, цим Законом було вперше надано законодавче визначення поняття «внутрішньо переміщена особа» (далі – ВПО). Відповідно до нього ВПО – це громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, яка на законних підставах перебуває на території України та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили покинути місце свого попереднього проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [14].

З огляду на тему даного дослідження важливим є те, що екологічні фактори ризику включені до переліку того, що може змусити покинути місце свого попереднього проживання ВПО, оскільки надзвичайні ситуації природного характеру можна тлумачити як наслідки небезпечних геологічних, метеорологічних, гідрологічних, морських та прісноводних явищ, деградації ґрунтів надр, природних пожеж, змін стану повітряного басейну, інфекційних захворювань людей тощо [15]. Важливо й те, що перелік того, що вважати природними за характером надзвичайними ситуаціями, невичерпний, а відповідно, фактори, що зумовлюють кліматичну

міграцію, можуть бути включені до нього. Отже, внутрішні екологічні та кліматичні мігранти підпадають під законодавче визначення внутрішньо переміщених осіб (переселенців).

Щодо правового статусу ВПО, то вони потребують особливого захисту і гуманітарної допомоги, такий обов'язок покладено на публічну владу [12]. Внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами і свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як й інші громадяни України, що постійно проживають в Україні. Забороняється їх дискримінація у здійсненні ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони є внутрішньо переміщеними особами.

До особливих прав, передбачених для внутрішньо переміщених осіб, відноситься право перебувати на обліку в органах соціального захисту населення за місцем проживання як внутрішньо переміщеної особи (ст. 4–5); право на відновлення й отримання втрачених документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус (ст. 6); забезпечення на нових місцях поселення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту (ст. 7); право на забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, на одержання реабілітаційних послуг відповідно до законодавства, безпосередньо за місцем проживання (інваліди) (ст. 8); право продовжити здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування; право на отримання матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності й від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, безпосередньо в робочих органах Фонду соціального страхування України за фактичним місцем проживання, перебування; забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб (ст.8); право на безоплатну правову первинну допомогу в місцевих державних адміністраціях з питань взяття на облік як ВПО (ст. 10); забезпечення можливості отримання в місцевих державних адміністраціях інформації про можливі місця й умови проживання; право на

отримання медико-психологічної допомоги за сприянням місцевих державних адміністрацій на безоплатне харчування тривалістю до 1 міс. до працевлаштування або отримання статусу безробітного; право на набуття відповідно до законодавства внутрішньо переміщеними особами за місцем їх фактичного перебування прав на земельну ділянку із земель державної власності (ст. 11) [12; 14].

У Законі № 1706-VII, окрім вищезгаданих статей, присвячених врегулюванню правового статусу ВПО, наявна стаття 9, яка визначає інші права внутрішньо переміщеної особи та її обов'язки. Вона містить такі права ВПО, як право на: єдність родини; сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок унаслідок внутрішнього переміщення; інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів; безпечні умови життя і здоров'я; достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання, а також місця її тимчасового поселення, стану інфраструктури, довкілля, забезпечення її прав і свобод; створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання; оплату вартості комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб (містечках зі збірних модулів, гуртожитках, оздоровчих таборах, будинках відпочинку, санаторіях, пансіонатах, готелях тощо) за відповідними тарифами, встановленими на такі послуги та товари для населення; забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено; сприяння в переміщенні її рухомого майна; сприяння в поверненні на попереднє місце проживання; забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; отримання соціальних та адміністративних послуг

за місцем перебування; проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування; безкоштовний проїзд для добровільного повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту в разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення; отримання гуманітарної та благодійної допомоги [14].

Внутрішньо переміщена особа зобов'язана у свою чергу: дотримуватися Конституції та законів України, інших актів законодавства; повідомляти про зміну місця проживання структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад за новим місцем проживання протягом 10 днів із дня прибуття до нового місця проживання; повідомити про добровільне повернення до покинутого постійного місця проживання структурний підрозділ з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад за місцем отримання довідки не пізніше як за три дні до дня від'їзду відшкодувати фактичні витрати, понесені за рахунок державного та місцевих бюджетів у результаті реалізації прав у разі виявлення подання внутрішньо переміщеною особою завідомо неправдивих відомостей для отримання довідки про взяття на облік [14].

Внутрішньо переміщена особа зобов'язана виконувати інші обов'язки, визначені Конституцією та законами України.

Для реалізації цих можливостей внутрішньо переміщеним особам необхідно підтвердити факт внутрішнього переміщення шляхом оформлення довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи [12]. Факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, що діє безстроково, крім випадків, передбачених статтею 12 Закону № 1706-VII [14]. Отже, ті, хто згідно із законодавчим визначенням є ВПО, автоматично не набувають притаманних цій категорії прав і обов'язків, отримання соціальної підтримки від держави є можливим лише за умови отримання довідки ВПО.

Постає питання: чи є можливим оформлення довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, якщо йдеться про екологічних (клі-

матичних) внутрішніх мігрантів? Підставою для взяття на облік внутрішньо переміщеної особи є проживання на території, де виникли специфічні обставини – збройний конфлікт, тимчасова окупація, повсюдні прояви насильства, порушення прав людини, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру на момент їх виникнення.

Такі обставини можуть бути загальновідомими і такими, що не потребують доведення, за умови, що інформація про них міститься в офіційних звітах (повідомленнях) Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Міжнародного Комітету Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, розміщених на веб-сайтах зазначених організацій, або якщо стосовно таких обставин уповноваженими державними органами прийнято відповідні рішення [14].

Із цих положень випливає таке: екологічні (кліматичні) мігранти можуть набути правовий статус внутрішньо переміщеної особи, проте у випадку якщо обставини, з якими пов'язана їх міграція, не є загальновідомими, вони можуть зустрітися з додатковими перепонами в реалізації своїх прав, а можливо, навіть і бути позбавленими можливості отримати захист від держави як внутрішньо переміщені особи.

Висновки і пропозиції. Кліматичні мігранти – це вид екологічних мігрантів, які були змушені покинути місце свого попереднього проживання через раптові або поступові зміни навколишнього природного середовища, пов'язані з підвищенням рівня моря, екстремальними погодними явищами, посухою або/та дефіцитом води. Чинне законодавство України не забезпечує своїх громадян належними гарантіями захисту їхніх основоположних конституційних прав у випадку кліматичної міграції. З огляду на це доречним є подальше вивчення питання створення спеціалізованого нормативно-правового акта, присвяченого врегулюванню правового статусу внутрішніх кліматичних переселенців. Основою нового Закону, безперечно, має стати чинне законодавство, що регулює правовий статус постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи та внутрішньо переміщених осіб. Першочергова увага в новоствореному нормативно-правовому акті ж має бути присвячена питанню задоволення таких життєво важливих потреб внутрішніх кліматичних мігрантів, як тимчасове житло, харчування, доступ до соці-

альних послуг, працевлаштування, медична допомога. Досвід правозастосування, накопичений із приводу цих питань у суміжних сферах, має допомогти створенню дієвих механізмів державної допомоги, захисту конституційних прав і законних інтересів внутрішніх кліматичних переселенців.

Список використаної літератури:

1. Як проявляється зміна клімату в Україні? *ECOBUSINESS* : веб-сайт. URL: <https://ecolog-ua.com/news/yak-proyavlyayetsya-zmina-klimatu-v-ukrayini> (дата звернення: 12.09.2020).
2. Зміна клімату. *Amnesty International Ukraine*: веб-сайт. URL: <https://www.amnesty.org.ua/zmina-klimatu/> (дата звернення: 12.09.2020).
3. Клімат до 2070 року: спека загрожує мільярдам. *Deutsche Welle* : веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/клімат-до-2070-року-спека-загрожує-мільярдам/a-53352742> (дата звернення: 12.09.2020).
4. Future of the human climate niche. *National Academy of Sciences* : веб-сайт. URL: <https://www.pnas.org/content/117/21/11350> (дата звернення: 01.09.2020).
5. Кліматична політика України. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України* : веб-сайт. URL: <https://menr.gov.ua/content/klimatichna-politika-ukraini.html> (дата звернення: 10.09.2020).
6. Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 груд. 2017 р. № 878-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-p#Text> (дата звернення: 12.09.2020).
7. Адаптація до зміни клімату: брошура / Карпатс. Інст. Розв. ; Агент. сприян. стал. розв. Карпатс. рег. Ужгород : «ФОРЗА», 2015. 40 с.
8. Ковальчук А.Ю. Визначення правового статусу мігранта в сучасному українському законодавстві. *Наше право*. 2015. № 2. С. 60–64.
9. Let's Talk About Climate Migrants, Not Climate Refugees. *United nations* : веб-сайт. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/06/lets-talk-about-climate-migrants-not-climate-refugees/> (дата звернення: 10.09.2020).
10. Логвинова М.О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки. *Науковий вісник ХДУ*. 2019. № 11. С. 44–51.
11. Романюк Н. Вплив глобального потепління та змін клімату на появу кліматичних мігрантів. *Міжнародні відносини суспільні комунікації та регіональні студії*. 2020. № 1. С. 52–61.
12. Грабова Я.О. Конституційно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 47–51.
13. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28 лют. 1991 р. № 796-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12/conv#n392> (дата звернення: 12.09.2020).
14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 10.09.2020).
15. Методика оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2002-p#Text> (дата звернення: 15.09.2020).

Lozo O. V., Ovsienko K. S. Legal status of internal climate migrants

The latest review and reports of international organizations, which contain expert opinions on climate change, are considered in the article. It is proved that the problem of global warming is not only the environment but also social. The influence of global warming on migration processes in the world and in Ukraine is considered. The main legal acts to fight climate change are analyzed. There are a number of documents related to this problem. One of the basic ones is the Paris climate agreement of 2016, which aims to keep the temperature rise until the end of the XXI century within one and a half to two degrees Celsius. Attention is also paid to the current climate legislation of Ukraine. The problem of uncertainty of terms of adoption of the Strategy of adaptation to climate change of Ukraine for the period till 2030 is covered. It is argued that large-scale managed migration should be part of a global strategy to adapt to climate change. The authors note that within the framework of improving the current legislation, it is important to determine the legal status of internal climate migrants.

The definitions of the term "environmental migrant" are analyzed and the author's definition of the term "climatic migrant" is formulated. To determine the legal status of the new category, the evolution of the legal status of ecological migrants is studied. Two stages of right-wing regulation of internal ecological migration are determined. To characterize the first stage, the legal acts were considered, which were adopted to address the problem of internal migration

of about 200 thousand people due to radioactive contamination of the territory. Considerable attention in this context is paid to the Law of Ukraine "On the Status and Social Protection of Citizens Affected by the Chornobyl Accident" of December 19, 1991. The legal status of victims of the Chornobyl disaster is described, the rights and responsibilities of this category of citizens. As part of the study of the next stage, the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons" was analyzed. The definition of an internally displaced person is considered and it is proved that an internal environmental and climatic migrant falls under such a legal definition. The legal status (rights, responsibilities) of an internally displaced person is disclosed in detail. Emphasis is placed on the practical difficulties of acquiring such a specific status by environmental and climatic internal migrants.

The need for the adoption of a specialized legal act dedicated to the regulation of the legal status of internal climate migrants has been demonstrated.

Key words: *global warming, environmental migration, climate migration, population adaptation to climate change, forced migration.*